

Naxçıvanda su təsərrüfatının inkişafı

Bu proses müstəqillik illərində daha geniş vüsət alıb

Su təmizlik, aydınlıq, həyat deməkdir. Həyatımız isə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasından xeyli dərəcədə asılıdır. Son illər muxtar respublikada bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərin davamlı xarakter alması hər bir naxçıvanlıni ürəkdən sevindirir. Bəhrələrini hamılıqla gördüyümüz həmin tədbirlərin əsası ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə qoyulub. Dahi rəhbərin inkişafına böyük önəm verdiyi sahələr sırasında meliorasiya və irriqasiya da mühüm yer tuturdu.

Ümummillil lider meliorasiya-irriqasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsini ona görə vacib sayırdı ki, məhsuldar torpaq sahələrimiz əkilməmiş qalmasın, şoranlaşmanın qarşısı alınsın, əhalinin yerli əkinçilik məhsullarına tələbatı daxili imkanlar hesabına ödənilsin, ərzaq təhlükəsizliyi təmin edilsin, güclü iqtisadiyyata nail olaq, iqtisadi asılılıq qapılarımızı döyməsin.

Bu tədbirlər

Ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını da əhatə edirdi. O dövrə qısa ekskurs etsək, görürük ki, əgər 1970-ci ilə qədər muxtar respublikada kiçik və az əhəmiyyətli bir neçə su anbarı yaradılıbsa, həmin ildən sonra hazırda ümumi tutumu 1 milyard 544 milyon kubmetr olan 20 su anbarı tikilib. Bütövlükdə, muxtar respublikada 1970-ci ildən sonra istifadəyə verilmiş su anbarları 55 min hektara yaxın torpaq sahəsinin suvarılmasına xidmət edib.

Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana birinci rəhbərliyi dövrü meliorasiya və irriqasiya sahəsində həyata keçirilən tədbirləri Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talıbov belə xarakterizə edir: **"Muxtar respublikada istifadəyə verilən su anbarları və başqa əhəmiyyətli suvarma obyektləri məhsuldar qüvvələrin inkişafında mühüm rol oynamışdır... Həmin dövrdə görülən irimiqyaslı meliorasiya və irriqasiya tədbirləri məhsul bolluğuna təminat yaratmış, muxtar respublikanın kəndləri simasını dəyişmiş, adamların güzəranı yaxşılaşmışdır. Bir sözlə, muxtar respublikada iri sututarların, deryaçaların inşa olunması, sadəcə, tikinti proqramlarının yerinə yetirilməsi demək deyildi. Bu, eyni zamanda uzun müddətə hesablanmış strateji proqram idi"**. Görkəmli dövlət xadimi Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci dövründə də belə tədbirlərin həyata keçirilməsinə ciddi önəm verib.

Bu məqamda

yenə bir qədər əvvələ qayıdaraq qeyd edək ki, tikintisinə 1982-ci ildən başlanan, lakin ulu öndər Azərbaycandan gedəndən sonra dayandırılan Naxçıvançay üzərində tikiləcək su anbarında işlər müdrik rəhbərin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra davam etdirilməyə başladı. 2002-ci ildə isə Heydər Əliyev Su Anbarı üçün uzunluğu 24,2

kilometr sağ sahil və uzunluğu 30,35 kilometr sol sahil magistral kanallar tikilərək 2005-ci ildə başa çatdırıldı. Həmin il dekabr ayının 19-da istifadəyə verilən anbarın açılışında ölkə başçısı cənab İlham Əliyev iştirak edib. 100 milyon kubmetr tutumu olan su anbarının hesabına 16830 hektar torpaq sahəsinə suvarma suyunun verilməsi yaxşılaşdırılıb. Bunun 6919 hektarı ilk dəfə su verilən torpaq sahələri olub.

Həmçinin Uzunoba və Arpaçay Su anbarlarında aparılan yenidənqurma işləri nəticəsində həmin su mənbələrinin istismarı uzunmüddətli artırılıb, Sirab və Bənəniyar göllərində bəndin daşla bərkidilməsi hesabına onların layihə gücündə doldurulması mümkün olub, su anbarlarında tələb edilən təmir-bərpa işləri aparılıb. (həmin su mənbələrinin uzunmüddətli istismarı təmin edilib)

...Daha bir təsərrüfat ilinin

qayğılı günlərini yaşayırıq. Belə qayğılar torpağı daimi iş yerinə çevirən muxtar respublikanın torpaq mülkiyyətçilərini qəti qorxutmur. Çünki ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi siyasətin muxtar respublikada uğurla davam etdirilməsi meliorasiya və irriqasiya sahəsində olan bütün çətinlikləri aradan qaldırıb. Həmin tədbirlərin ifadəsidir ki, bu gün muxtar respublika ərazisində Araz Su Anbarı istisna olmaqla, ümumi həcmi 303,5 milyon kubmetr olan irili-xırdalı istismar edilən 31 su anbarı mövcuddur.

Aparılan meliorativ tədbirlər sırasında şoranlaşmanın qarşısının alınmasını da qeyd etmək lazımdır. Məhz belə tədbirlər nəticəsində 2016-2019-cu illərdə Şərur, Babək, Sədərək, Culfa rayonlarında, ümumilikdə, 5200 hektardan artıq ərazidə grunt sularının səviyyəsi aşağı salınaraq şoranlaşmanın qarşısı alınıb. Bu isə həmin ərazilərdə yüksək məhsul istehsalına, torpaq mülkiyyətçilərinin yaxşı qazanc əldə etmələrinə imkan verib.

Muxtariyyətin müstəqillik illərində isə həyatıvacib məsələlərə müasir dövrün prizmasından yanaşılır, meliorasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsində mütərəqqi metodlar tətbiq edilir.

Bəhs olunan dövrdə

mütərəqqi suvarma sistemlərinin qurulması da diqqət mərkəzində saxlanılıb. Su itkisinin qarşısını almaq, suvarmanı yaxşılaşdırmaq, istifadə olunmayan torpaq sahələrini

əkin dövriyyəsinə daxil etmək məqsədilə qapalı suvarma şəbəkələri tikilib, drenaj xətləri çəkilib. Babək rayonunun Nehrəm kəndi ərazisində 1170, Culfa rayonunun Bənəniyar kəndi ərazisində 1050, Kəngərli rayonunun Böyükdüz, Xok və Yurdçu kəndləri ərazilərində 1916 hektar sahə olmaqla, ümumilikdə, 4136 hektar sahəni əhatə edən ərazidə qapalı suvarma şəbəkəsi tikilib. Hazırda Şahbuz rayonunun Türkeş kəndi ərazisində 300 hektar sahədə qapalı suvarma şəbəkəsinin tikintisi davam etdirilir.

Babək rayonunun

Kültəpə, Şərur rayonunun Xanlıqlar, Ələkli və Vərməziyar kəndlərinə suvarma suyunun verilməsi üçün 6 kilometr yeni boru xətti çəkilib, 50 hektar ərazi yeni əkin dövriyyəsinə daxil edilməklə 1154 hektar əkin sahəsi suvarma suyu ilə təmin olunub.

Ordubad rayonunda Zəvvar və Gülaman arxının 5,05 kilometr hissəsində təmir-bərpa işləri yerinə yetirilib, Əylis kəndi ərazisində 4,3 kilometr uzunluğunda yeni arx çəkilərək 261 hektar torpaq sahəsi daimi suvarma suyu ilə təmin edilib.

Bəhs olunan dövrdə mexaniki suvarma üsulunun tətbiqi də diqqətdə saxlanılıb. İkinci suvarma mənbəyi kimi istifadə edilən 102 nasos stansiyası və 800 subartezian quyusu bu gün torpaq mülkiyyətçilərinin xidmətindədir. Həmin su mənbələrindən səmərəli istifadə olunması diqqət mərkəzində saxlanılır.

Yeni nasos stansiyaları, subartezian quyuları vasitəsilə torpaqların əkin dövriyyəsinə qatılması da öz həllini tapıb. Belə ki, 1995-2019-cu illər ərzində Araz, Vayxır, Ordubad çayları, Arpaçay, Naxçıvançay, Buzqovçay üzərində 49 yeni nasos stansiyası tikilib, 400-dən artıq subartezian quyusu qazılıb. Bəhs olunan dövr ərzində suvarma və içməli su təminatında qədim hidrotexniki qurğu olan kəhrizlərdən geniş istifadə edilib, onların təmir-bərpası daim diqqət mərkəzində saxlanılıb. Bu gün muxtar respublikanın şəhər və rayonlarında 336 kəhriz istismar olunur. 2003-2019-cu illər ərzində 136 kəhrizin

təmir-bərpasının aparılması bu qədim su mənbələrindən istifadəni xeyli yaxşılaşdırıb.

Bu illər ərzində

muxtar respublikanın su təsərrüfatı işçiləri daha bir vəzifəni yerinə yetirməkdədirlər. Ən qiymətli sərvət olan torpaqlarımızı və yaşayış məntəqələrimizi sel sularının təsirindən qorumaq məqsədilə hər il sahilbərkitmə işləri aparılır. Bu gün Sədərək rayonundan başlamış Ordubadadək, eləcə də Şahbuz rayonunda çay və selovlarda 593 kilometr sele qarşı istiqamətləndirici bənd salınıb.

Şərur, Kəngərli, Culfa və Ordubad rayonlarında Araz çayı boyunca 54,1 kilometr sahilbərkitmə işləri aparılıb. Bu tədbirlərin görülməsində keyfiyyət amili ön plana çəkilib. Ona görə də həyata keçirilmiş tədbirlər öz bəhrələrini verməkdədir.

Su təsərrüfatı sahəsində qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biri insanları sağlam və ekoloji cəhətdən təmiz su ilə təmin etməkdir. İçməli su təchizatı və kanalizasiya xidmətlərindən istifadənin yaxşılaşdırılması istiqamətində də muxtar respublikamızda irimiqyaslı layihələr həyata keçirilib. "Su Təchizatı və Kanalizasiya İnvestisiya Proqramı" layihəsi çərçivəsində Naxçıvan şəhərinin su təchizatı və kanalizasiya sistemləri yenidən qurulub, əhalinin içməli suya olan ehtiyacı tam şəkildə ödənilib.

Naxçıvançay yatağında uzunluğu 2,9 kilometr, dərinliyi isə 6 metr olan kaptaj tikilib, kaptajdan su təmizləyici qurğuya qədər 6,4 kilometr özüaxınlı şüşəlifli magistral boru xətti çəkilib.

Babək rayonunun Şıxmahmud kəndi ərazisində Naxçıvan Şəhər Su Anbarı və Sütəmizləyici Qurğular Kompleksi istifadəyə verilib. Membrantipli qurğu əhalinin ekoloji cəhətdən təmiz və dayanıqlı içməli su ilə təmin edilməsində böyük rol oynayır. Kompleksdə suyun təmizlənməsi üçün ən müasir qurğu və avadanlıqlardan istifadə olunur. Qurğunun gücü saniyədə 472 litrdir. Təmizlənməmiş su ümumi tutumu 25 min kubmetr olan 3 su anbarına yığılır və şəbəkəyə ötürülür. Su təmizləyici qurğudan şəhər şəbəkəsinə hər birinin uzunluğu 3,75 kilometr olmaqla, cəmi 7,5 kilometr şüşəlifli borularla özüaxınlı qoşa magistral xətti çəkilib. Layihə çərçivəsində Naxçıvan şəhəri və Naxçıvan şəhər inzibati ərazisinə aid olan Qaraçuq, Bulqan, Qaraxanbəyli, Hacınıyyət və Tumbul kəndləri, Babək rayonunun Şəkərabad, Xəlilli və Şıxmahmud kəndləri daxil olmaqla, su və kanalizasiya şəbəkəsinin tikintisi həyata keçirilib. Nəticədə, 350,1 kilometr daxili su və 332,5 kilometr kanalizasiya şəbəkələri çəkilib, 25 min 874 ev birləşməsi aparılaraq sayğac quraşdırılıb, 135 min sakin fasiləsiz olaraq Beynəlxalq Səhiyyə Təşkilatının tələblərinə cavab verən içməli su ilə təmin edilib.

Naxçıvan şəhərində

kanalizasiya sistemləri yenidən qurularkən əsas diqqət yetirilən məsələlərdən biri də çirkab suların təmizlənmək suvarma suyu kimi istifadə olunmasına şərait yaradılmasıdır. Bu məqsədlə Araz çayının kənarında tikilmiş Naxçıvan Şəhər Təmizləyici Qurğular Kompleksi gün ərzində 32 min kubmetr çirkab sutəmizləmə gücünə malikdir. Suvarma mövsümündə təmizlənməmiş sudan öz axını ilə 170 hektar, nasoslar vasitəsilə isə 330 hektar sahəni suvarma suyu ilə təmin etmək mümkündür.

Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər paytaxt şəhərimizlə məhdudlaşmayıb, muxtar respublikanın rayonlarında da içməli su və kanalizasiya şəbəkələrinin yeniləşdirilməsi işləri aparılır. "Rayon mərkəzi və ətraf kəndlərin içməli su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin yenidən qurulması" layihəsi çərçivəsində görülən işlərin həcmi də böyükdür.

Şərur, Şahbuz, Culfa, Babək, Ordubad, Sədərək, Kəngərli rayonlarında, ümumilikdə, 650 kilometr içməli su, 368 kilometr kanalizasiya xəttinin çəkilməsi, 16 min 617 su birləşməsi, 11 min 307 kanalizasiya bağlantısının aparılması muxtar respublikada insan

amilinə göstərilən qayğının ifadəsi kimi dəyərləndirilir.

Culfa rayonunda tikilmiş su təmizləyici qurğu gün ərzində 10 min 800 kubmetr və Şahbuz rayonunda tikilmiş sutəmizləyici qurğu isə gün ərzində 6600 kubmetr sutəmizləmə gücünə malikdir. Çirkab suların təmizlənmədən çaylara axıdılmasının, ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısının alınması məqsədilə Naxçıvan çay kənarında tikilən Şahbuz şəhər təmizləyici qurğuları gün ərzində 2800 kubmetr çirkab sutəmizləmə gücünə malikdir.

Tikinti işləri aparılarkən muxtar respublikanın iqlim şəraitinin və relyefinin nəzərə alınması, keyfiyyətə xüsusi diqqət yetirilməsi qurulan yeni içməli su və kanalizasiya sistemlərinin uzun müddət istismarına imkan verəcəkdir.

Bir məsələni də

vurğulamağa ehtiyac duyuruq. Muxtar respublika sakinlərinin içməli və təsərrüfat suyunu olan tələbatının ödənilməsində fəaliyyət göstərən su təsərrüfatı işçilərinin əməli dövlətimiz tərəfindən daim yüksək qiymətləndirilib. Belə ki, Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Komitəsinin və komitənin tabeliyində olan qurumların əməkdaşlarından 2 nəfəri "Şöhrət" ordeninə, 1 nəfəri "Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mühəndisi" fəxri adına, 31 nəfəri "Tərəqqi" medalına, 1 nəfəri Prezidentin fəxri təqaüdünə, 6 nəfəri "Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar mühəndisi", 2 nəfəri "Əməkdar dövlət qulluqçusu" fəxri adlarına, 3 nəfəri "Rəşadətli əməyə görə" nişanına layiq görülüb.

Hörmətli oxucu! Bu yazıda 95 yaşlı tamam olan muxtariyyətimizin müstəqillik dövrü, daha dəqiq desək, 1995-ci ildən sonrakı zaman kəsiyində görülən işlərin bir qisminə nəzər saldıq. Reallaşdırılmış tədbirlərin həcmi isə çox böyükdür. Bütün bunlar muxtar respublika sakinlərinin qiymətli sərvət sayılan suya olan tələbatının ödənilməsində mühüm rol oynayıb. Yadıma atalarımızın həmişə xatırladığımız sözləri düşür: Su çəkdirmək ən savab işdir.

Muxtar respublika sakinləri də belə savab işlər görməyi həyat amalına çevirənlərə minnətdarlığını bildirir.

Muxtar MƏMMƏDOĞLU
"Şərq qapısı" qəzetinin məsul katibi,
Naxçıvan

